

Foredrag af
 Janne Thomassen
 d. 24.06.2007
 i St. Johanniskirken

ST.JOHANNIS KIRKEN I FLENSBORG BYS OG ST. KNUDSGILDETS ØJEMED

Indledning: Her begynder Skråen og loven for St. Knudsgildet i Flensborg, hvilket den almægtige Gud velsigne og styrke og alle dem, som styrker og holder denne med rette til Guds og St. Knuds hæder og til alles helse og salighed, der nu er og dem, der følger.
 Og er der udenbys brødre i St. Knudsgilde, så ville Gud bevare dem indenlands og udenlands for al skade, eller hvad der måtte tilstøde dem.

Kære St. Knudsbrødre og –søstre, kære tilstedeværende, for at høre om St. Johanniskirkens historie, vil jeg bede jer om at følge med mig tilbage i tiden til år 1100!
 Hele dette, det 12. Årh., var præget af krige og overfald både fra land og til søs. Derudover var mange ting, der senere sikrede befolkningen en fredelig og beskyttet levelfod endnu ikke etableret.

Omkring år 1100 var på vore bredegrader Slesvig den største handelsmetropol, mindre steder, der også havde med handel at gøre, var Tønder og Ribe i Sønderjylland og Leck i Friesland.
 Men også her, hvor vi nu befinder os, - det var dengang for enden af fjorden, idet fjorden strakte sig længere ind i landet - , eksisterede en vig, dvs. en markedsplads, hvortil handelsrejsende fra fjern og nær kom, flere gange om året, til faste tider for at købe, bytte og sælge . Det var ikke ualmindeligt, at folk kom hertil fra både Visby på Gotland, fra Lübeck, Ribe og Tønder.
 Selvom Slesvig dengang var langt større, foretrak man denne vig, fordi vores brede fjord var nemmere at sejle på og desuden gik fjorden helt til vigens bred. Handelsrejsende fra landsiden havde ikke så langt til vores vig, som til Slesvig. Man går ud fra, at der på det tidspunkt boede 3-400 mennesker omkring markedspladsen, det var fiskere og håndværkere, der boede i træhytter ofte bygget på pæle, fordi meget af området var fjordbred.

I 1103 døde kong Erik Ejegod og hans kone dronning Bodil på en pilgrimsrejse til Jerusalem. Da deres søn Knud endnu var for ung til at regere, overtog kongens bror Niels magten.

I år 1115 blev Knud efter en femårs uddannelse til ridder i Sachsen, udnævnt til Jarl af Jylland, hvor han begyndte at sikre grænserne især mod venderne i syd og samtidig sørgede for sikkerhed på alfarvej.

Knud, som nu fik tilnavnet Lavard, byggede sin borg i Slesvig,- hvor han senere efter sigende blev Knudsbror og oldemand i den slesvigske St. Knudsgilde, som havde Knud den hellige som skytshelgen.

Derfor havde han brug for en foged, der beskyttede vores vig. Det blev en ridder fra Leck ved navn Fleno, der byggede sin borg på grunden mellem Dammhof og Plankemaj, de to nærmeste gader mod nord.

En alfarvej, der er kendt fra den tid, er den vej, der i dag danner Angelbogade og dens forlængelse mod vest, Frisergade.

På det laveste punkt af denne alfarvej krydsede vejen en strøm , møllestrømmen, der kom fra Møllesøerne og flød ud i fjorden . På dette vadedsted byggede Fleno en toldbod i form af en byport, der fik navnet Mølleporten.

Man besluttede i vores vig: en kirke skulle der til.

Dels fordi kristendommen mere og mere havde etableret sig i Danmark, endda havde hele Norden fået sin første ærkebiskop ved navn Asser, der havde sit sæde i Lund, en anden grund, hvorfor kirken skulle bygges var, man havde brug for mere beskyttelsesrum under angreb end ridder Flenos borg kunne yde.

Den daværende bisp Albertus i Slesvig var en begejstret kirkebygger og fik også snart kong Niels' tilladelse til opførelse af en stenkirke efter engelsk mønster (en angliakirke).

Dette sted siges i gammel tid, før kirken blev bygget , at have været et hedensk offersted. Man byggede gerne de kristne kirker netop på disse steder, for at vise , at den kristne Gud er den stærkere .

Man byggede nu efter retningslinier for kristne kirker, idet alteret for enden af alterrummet stod i kirkens østlige ende.

Som måleenhed brugte man den friesiske fod, fordi den var større end den hamborgske fod.

Med en længde på 114 fod dvs. 33,5m og en bredde på 30 fod dvs. 8,73m blev vores St.Johannis kirke den største af alle stenkirker , der efterhånden blev bygget på Als og i Angeln.

Murtykkelsen blev sat på mindst 1,60m. Det bestemte man, fordi kirken skulle være en værnekirke, der skulle byde befolkningen tilflugt for alskens angreb. De første vinduer var derfor heller ikke meget større end skydeskår.Et af dem kan stadigvæk ses udefra på sydsiden . Kirken blev bygget uden klokketårn, idet der indtil 1741 har stået et trætårn , der, hvor nu indgangen til menighedshuset er.

Et år efter at Knud Lavard overtog sit amt, begyndte man at bygge St.

Johanniskirken, det skulle vare 12 år inden den i år 1128 blev indviet.

Indtil da skulle hele vigens mænd og kvinder hjælpe og understøtte de to byggemestre, man havde ansat . Mændene skulle samle sten fra egnen, disse sten måtte ikke være større, end at en mand kunne bære dem. Kvindernes opgave var hovedsagligt at knuse,brænde og læske muslinger , denne læskede muslingekalk blandet med strandsand var datidens cement.

Kirken havde i begyndelsen et lige bredderloft og tre indgange: på sydvestsiden var hovedindgangen dvs. mandedøren, på nordvestsiden var kvindedøren og på sydøstsiden var præstedøren. Mænd og kvinder stod adskilt hver på sin side af kirkeskibet, idet der ikke fandtes kirkebænke på daværende tidspunkt.

På kirkens vægge var der kalkmalerier med scener fra det nye testamente, bl. a. Jesu dåb.

Da de fleste mennesker på det tidspunkt var analphabeter, og der iblandt dem, der var skriftkyndig kun var få, der forstod kirkesproget – som var latin -, var vægmalerierne en mulighed for folk at forstå bibelens indhold.

Det første alterrum var kun knap 8m, og da på det tidspunkt hver kirke havde sin kirkegård, fandtes dengang dér, hvor nu vores sakristi og kirkekontor er, et lille kapel. Hvor man blev begravet henne, såvel udenfor som indenfor kirkens mure, blev bestemt af ens pengepung.

Desværre havde Knud Lavard kun tre år tilbage at leve i.

På Epiphanius i Januar 1131 blev Knud på Sjælland snigmyrdet af sin fætter Magnus.

Nu kom igen krig og oprør i hele landet, idet Knuds halvbror Erik Emune sluttede sig sammen med ærkebiskop Asser fra Lund og i et stort slag dræbte de Magnus.

Kong Niels flygtede netop til Slesvig by, hvor St. Knudsgildebrødrene med det samme hævnedes deres oldermand, idet Niels blev henrettet.

Få dage efter Knud Lavards død fødte hans kone Ingeborg deres søn Valdemar.

De næste 25 års uroligheder, indtil Valdemar blev enevældig konge og kendt som Valdemar den Store, var nok hovedgrunden til, at der opstod en St. Knudsgilde i St. Johannis.

Ikke kun de politiske uroligheder gjorde livet svært for handelsrejsende, venderne begyndte nu igen at hygge sig med rovtogter nord for grænsen, og sørøveriet var begyndt at komme på mode.

Handelsrejsende var derfor nødt til at slutte sig sammen i gilder! for således at sikre deres sejlads.

Der fandtes gilder af forskellig karakter i Europa, én ting havde de tilfælles: medlemmerne forpligtede sig ved éd at være til for deres gildebrødre og -søstre. Forstået på den måde:

Blev en gildebror dræbt af menigmand, var gildebrødrene forpligtet til blodhævn.

Havde gildebroderen dræbt en menigmand, måtte brødrene gøre alt, for at hjælpe ham på flugt.

På handelsrejserne var gildebrødrene tungt bevæbnede, og alle var forpligtede med liv og legeme at beskytte alle.

Sank en gildebror ned i fattigdom, var alle andre forpligtede til at hjælpe ham økonomisk på fødderne igen.

Da sejladsen foregik i flade vikingeskibe, blev der før rejsen nøjagtigt fastlagt, hvem der måtte føre hvor mange varer med sig.

Mange flere regler blev samlet i St. Knudsgildebrødrenes skrå fra 1170.

Bemærkelsesværdigt var, at også kvinder blev optaget i gilden på lige fod med mænd, og at mange menige mennesker kunne tages under beskyttelse af St. Knudsgilden.

Gildebrødrene fra Slesvig og fra St. Johannes valgte nu Knud Lavard til deres skytshelgen, idet Paven i mellemtiden havde kanoniseret ham.

Begge St. Knudsgilder havde deres egen ting og oldermann, men gildernes hovedting lå først i Ringsted, senere i Skanör.

St. Knudsgilderne fik hurtigt den højeste status, - alt hvad der skulle bedømmes og bestemmes kom på gildebrødrenes ting og oldermannen var gennem lange tider byens øverste rådsmand eller også borgmester.

Både Valdemar den Store som også hans søn Knud d. VI tog St. Knudsgilderne under deres beskyttelse på lige fod med deres følge. Det første skriftlige vidnesbyrd derpå er Valdemarsbrevet.

I begyndelsen af det 13. årh. kom Franziskanermunke, disse ville helst leve og arbejde iblandt deres medmennesker, og begyndte at bygge et kloster med tilhørende hospital og hospitalskirke på en forhøjning på den anden side af Møllestrømmen, som skytshelgen valgte de St. Nikolai. Klosterets grundmure eksisterer den dag i dag, klosterkirken, vores nabokirke, blev igennem tiderne fornyet og forstørret.

Også i begyndelsen af det 13. årh. begyndte man under Valdemar og hans søn Knud at bygge en ny vig. Grunden dertil var den ekspanderende handel, der havde brug for skibe, der var større end vikingeskibene. Disse afløstes nu af koggen, som havde store lastrum og et stort sejl, men den havde også brug for dybere vand under bugen, derfor anlagde man en skibsbro nord-vestlig for St. Johannes, hvor den eksisterer den dag i dag. Omkring denne skibsbro opstod nu en markedsplads: Nørretorv, og købmandsgårde (gadenavnene Nordre- og Søndergårdsende er fra denne tid).

Det 13. årh. var begyndelsen på dette nye handelssted, der fik et hospital, helligåndshospitalet, fra hvilket der idag eksisterer hospitalskirken, den danske helligåndskirken.

Det blev normalt, at såvel gilder som også håndværkerlaug stiftede deres egen alter i kirkerne. Selvom St. Knudsgilden fra starten af havde deres faste tilknytning til St. Johanniskirken, vides det ikke nøjagtigt, om de havde deres alter her, men det vides, at gilden havde sit alter i Mariekirken, der havde gilden også sin egen præst og holdt sine egne gudstjenester, Mariekirken blev bygget i år 1284 ved siden af det nye handelssted omkring Nørretorv. I samme år fik dette sted af hertug Knud tilstedt sin byret og blev kaldt Flensborg, efter ridder Fleno, der som sagt havde sin borg ved siden af vores kirke.

På dette tidspunkt er bystyret og St. Knudsgildets ledende mænd identiske, en situation, der holdt ved indtil starten af det 16. årh., hvor flensborgs St. Knudsgilde begyndte og svækkes, men hvor til gengæld de skånske St. Knudsgilder styrkes p. gr. af sildefiskeriet .

Måske lyder det forunderligt, at St. Knudsbrødrene havde tid til at lede og regere en bys liv, selvom de jo startede op som handelsrejsende, men i og med at koggen blev indført, var der jo ikke længere brug for et rofællesskab, som i vikingeskibene, hver købmand kunne nu endda blive hjemme og sende sin vare afsted med en hyret kogge.

Nu kunne man tro, at al handel og trivsel foregik over i Flensborg og at St. Johannes bukkede under, men det var ikke tilfældet. I det fjortende årh. blev der af håndværkslaug og forskellige gilder stiftet så mange altere i kirkerne, at alterrummet i St. Johannes blev forlænget med yderligere 4 m.

Til gengæld var det fjort. årh. starten til en tiltagende svækkelse af St. Knudsgilden, idet Flensborg mere og mere etablerede en rig handel med den store hansemetropol Lübeck. Mange hanseatiske købmænd fra Lübeck bosatte sig i Flensborg og stiftede her deres tyske Hansegilde som en tysk modvægt mod den danske St. Knudsgilde. I løbet af dette århundrede blev Flensborg til en tosproget by, dansk og handelssproget for hele det baltiske område, nedertysk dvs. plattysk. Det opkommende borgerskab begyndte nu tiltagende at læne sig op imod gildebrødrenes rådsoverlegenhed.

I slutningen af det fjortende årh. var det lykket for dronning Margrethe at forene nordnorden, og nu, istarten af det femtende årh. stræbte hun efter at få hertugdømmet Slesvig knyttet til den danske krone, men da der herskede en epidemi i Flensborg, blev dronningen smittet. På et skib i Flensborg fjord, hun var just på vej til et nyt rådsmøde, døde Margrete i Oktober 1412.

Det store Duborg-slot var på det tidspunkt kun halvfærdig.

De dansk-tyske stridigheder fortsatte, men i særdeleshed ikke til ulempe for de flensborgske købmænd, de tjente godt på varetransporten til og fra både Danmark og Holsten.

Også St. Johannes menighed havde råd til tilbygninger til kirken, således blev der bygget et våbenhus foran mændenes dvs. hovedindgangen, og det gamle kapel på nordøstsiden af alterrummet blev nu ombygget til sakristi.

I 1485, under kong Hans, opstod der en gevaldig ildebrand i St. Johannes menighed, der hurtigt greb over på vores nabomenighed St. Nikolai med det gamle Franziskanerkloster som midtpunkt. Begge menigheder led stor skade og måtte i lang tid indsamle kollekter i andre byer og menigheder, for at kunne købe alt det tømmer, ilden havde tilintetgjort.

Legenden siger, at det var en hexemester i St. Johannes der havde tryllet ilden frem, og den standsede først foran tærskelen af en købmand, der vidnede for Gud, at han aldrig har givet et gram for lidt og aldrig havde taget en penning for meget.

Men ikke nok med det!

I år 1495 og 1502 hærgede pesten i Flensborg, og desuden bragte handelsrejsende, der kom langvejs fra, Syphilis og andre infektionssygdomme til byen.

I St. Johannis menighed foretog man i slutningen af det 15. årh. en stor ombygning af kirken.

Nu var de to nabokirker St. Marie og St. Nikolai vokset til store bykirker i gotisk stil med høje hvælvninger.

Sådanne hvælvninger ønskede man sig også i St. Johannis. Der var blot et problem, St. Johannis har altid været en fattig menighed. Hvælvninger i stor højde havde man ikke råd til, for det ville jo medføre et nyt tag ovenikøbet. Man besluttede altså, at bygge hvælvningerne indenfor det eksisterende tag.

Vi er i dag ret glad for denne løsning. Med disse lave hvælvninger har St. Johanniskirken nemlig den bedste akkustik for akkustisk- og kammermusik.

Man startede frimodigt med at kappe 2/3 del af tagspærrenes vandrette bjælke og forstærkede enderne med lodrette støttestolper. Statikere i vore dage er hver gang ved synet af denne konstruktion rædselsslagen og påstår ihærdigt, at sådan et tag ikke kann holde.

Det har nu holdt i over 500 år.

Selve hvælvningerne blev muret sten på sten af dygtige murer.

Maleren Peter Lykt og hans svende malede derefter kalkmalerierne i frescostilen, dvs., der blev malet i den våde puds, så farverne kunne tørre sammen med pudsoverfladen, derfor er malerierne så godt vedligeholdt.

Peter Lykt har malet en del af de gamle kirkelofte i Sønderjylland og Angel, men disse loftsmalerier er de eneste, der er vedligeholdt i deres helhed.

--- Beskrivelse af loftsmalerierne ---

Vi ser i alle hvælvninger et grønt rankeværk, det hedder Akanthus og er meget brugt i den kristne kunst, det symboliserer livet efter døden.

Ud af Akanthus ranken spirer overalt stiliserede blomster frem, det er afbildninger af den tids helseurter.

I hver af hvælvningernes tolv kapper er afbildt en af Jesu disciple.

Nogle er afbildt med de genstande, de er kendt for, (Peter med en nøgle, Jakobus med en musling), andre igen bærer våben, det er de våben, de er blevet exekuteret med af romerne.

Hver discipel har et skriftbånd bag ved hovedet, der indeholder en sætning, legenden siger, at de alle var til stede, da Jesu mor Maria døde, og hver sagde en sætning, disse sammensat blev til den apostolske trosbekendelse.

Det centrale billede befinder sig over alterrummets bue i østkappen, og som viser dommens dag, som det står skrevet i Johannes åbenbaring.

I alterrummets vestlige fire kapper ses symbolerne på de fire evangelister, Markus, Matthæus, Lukas og Johannes.

I de østlige kapper ses de tre ærkeengle og nådestolen.

Skjult i rankeværket ses også Peter Lykts kritik på den katolske kirke:

En gris, der spiller på fløjte, en abe, der spiller sækkepibe, en abe, der både spiller på fløjte og tromme, og de to mest kendte kritiksymboler, ræven og ulven i fåreskind.

I år 1514 var malerierne færdige, det viste sig at være et af de sidste større projekter i Flensborgs dengang katolske kirker.

Frederik I havde skubbet Christian I fra tronen og var nu blevet Danmarks konge.

Frederiks søn Christian havde i 1521 mødt og oplevet Luther i Worms. Han blev i 1525 sat til at lede Haderslev amt, og begyndte nu begejstret at understøtte de reformatoriske tanker overalt.

I begyndelsen af 1526 kom en luteransk prædikant ved navn Hermann Tast fra Husum og begyndte at tale om den nye tro, dog kun i borgerhuse og udenfor på kirkegårde, den katolske klerus havde stængt dørene for ham.

Men allerede i samme år blev tolv „papistiske“, dvs. katolske præster tvunget af borgmesteren og byrådet til at forlade byen.

Lidt mere fredeligt gik det til med Franziskanermunkene fra St Nikolai.

Borgerne og munkene satte sig i fællesskab i klosteret til bords og spiste klosterets madreserver, derefter fik munkene rejsepenge og blev ledsaget ud af byporten, velsagtens Mølleporten, - for deres rejse var ikke ret langt, idet de byggede det første Franziskus-hospital, som var et lepra-hospital, der, hvor i dag vores nabokirke St. Jørgen står. Det accepteredes, fordi de jo så var „butten för de port“, dvs. udenfor byens porte.

Den første adventssøndag 1526 holdtes den første evangeliske prædiken i en flensborgsk kirke, det var i St. Nikolai kirke.

Og hertug Christian (fra 1533 Christian II) skyndte sig at sætte tre evangeliske teologer fra Haderslev som kirkeledere i de tre bykirker St. Johannis, St. Marie og St. Nikolai. De to store kirker fik oveni købet ordre på at indrette de første skoler i deres menigheder.

Det var to vigtige institutioner Christian indførte, den evangeliske gudstjeneste og skoler.

Ved siden af Guds ord blev man i gudstjenesten informeret om statens og byens nye love og direktiver, samtidig fortaltes det nyeste i den store politik. Men der blev også dannet meninger, idet der med den evang. Gudstjeneste kom et nyt element i kirken, nemlig prædiken.

Vi kann tydeligt konstatere, at reformationens indtog i Flensborg foregik nogenlunde fredeligt. Der skete ingen billedstorm som i de store tyske byer, måske risikerede de katolske præster tilfældigvis at få en sten eller et stykke grønsag i hovedet, men ellers koncentrerede man sig på at gøre Flensborg protestantisk.

I St. Johannis kom der i dette årh. nogle forandringer , der tydeligt viste skiftet til den nye tro.

Der blev sat **kirkebænke** op, man skulle nu sidde ned, for bedre at kunne koncentrere sig om prædiken.

Egetræsskulpturen af kirkens navngiver **Johannes døberen** blev sat op dér, hvor indtil da Mariealteret havde stået.

Der blev sat en **prædikestol** op i 1587 af Hans von Bremen, dengang en halv meter højere end i dag, så alle bedre kunne se og høre præsten.

Prædikestolens kurv har på ydersiden fem træsnitsrelieffer:

syndefaldet , Christi fødsel, korsfæstelsen, opstandelsen og dommens dag.

Under reliefferne de tilsvarende bibelcitater på plattysk.

Døbefonden blev givet kirken af en flensborgsk rådsmand, Harder Vake, den er ottekantet og bærer to bibelcitater: Matthæus 28,19 og Markus 16,16.

døbefonden bæres af de fire evangelister, der blev tilføjet som understøttelse på et senere tidspunkt.

Og det første alter blev udskiftet med nummer to alter, dette barokke alter er fra en senere periode.

Den første lysekrone blev givet af velhavende kirkelemmer.

Lysekronen er af messing med seks store arme, der ender i muslingeskaller, som bærer lysestage. Det øverste midtpunkt danner et nøgent billede af Fortuna, som efter dens opførelse blev så stærkt kritiseret af menighedens kvinder, så menighedsrådet supplerede Fortuna med et kobbersejl.

I den sidste tid inden reformationen eksisterede i Flensborg følgende gilder, man kendte med navn: Kalanden (det var en gilde af flensborgske gejstlige, også dronning Margrete var medlem), St. Knudsgilden, St. Marie-købmandsgilde, St. Nikolaigilde, st. Gertrudsgilde,

St. Laurentiusgilde og den store og lille St. Johannisgilde.

Med reformationens opblomstring svækkes de fleste gilder mere og mere, deres altre blev af Chr. II givet kirkerne i eje.

I midten af 1500-tallet holdt det gamle St. Knudsgilde i Flensborg op med at eksistere.

I 1640 oprettes St. Johannis skyttelav, og igen ses en tæt forbindelse mellem St Knudsbrødrene og St. Johannes, idet nemlig den nuværende St. Knudsgilde var del af og senere udgik fra denne St. Johannes skyttelav.

På dette tidspunkt begyndte mange skippere og håndværkere at bosætte sig i området mellem St. Johanniskirken og Franziskus-hospitalet. Her boede de udenfor byens porte, og var på den måde ikke skattepligtig overfor byen Flensborg. Det blev altså til en bydel, der var ilde set hos byrådet.

Vi har hørt, at kirken igennem årh. havde et klokketårn af træ stående sydvest for kirken.

Sit nuværende klokketårn fik vores kirke i 1741, dog uden den hovedindgang, vi har i dag.

Til gengæld fik vi tre bronzeklokker og to mindre timeklokker.

Den største af klokkerne, begravelsesklokken, er fra 1741, de andre klokker er fra 1920, idet de oprindelige klokker blev taget fra kirken i krigstider, for at blive omstøbt til kanoner eller kanonkugler.

I samme periode fik vi både vores tredje alter, tydeligt under indflydelse af barokken, og i to etapper vores orgel, der er et Kemper-orgel fra Lübeck.

Rygpositivet, der er integreret i gelænderet, kom først meget senere. Orglet har i dag 2000 piber.

Også fra det 18. årh. er den store lysekrone, der lige som den første var en gave fra kirkelemmer. Sluttelig for dette årh. blev hele kirkens loft for første gang skjult under et lag af kalk, dette gjorde man indtil 1910 gang på gang.

Der er sket mange krige og stridigheder igennem de årh., jeg har talt om, det ville tage for lang tid at beskrive dem alle, men den dansk-tyske problematik i godt og ondt var altid til stede.

Meget udpræget var den i det 19. årh., hvor de to lejre mere og mere stejlede og det hele kulminerede i slaget ved Dybbøl i 1864.

Den tyske side havde etableret sig i Harmonien, et tysk borgerselskab, og i St. Nikolai skyttelav. På den danske side etableredes Borgerforeningen og i 1844 anlagde Johann Kruse en ny skydebane og et skyttehus ved Hillig Water Gang, der blev kaldt St. Knudsborg.

Skyttebrødrene, der kom fra St. Johanniskirke skyttelav fik nu igen navnet St. Knudsgilde.

Endda med kong Frederik VII som gildebror talte St. Knudsgildet i 1853 igen 80 brødre, og var igen en vigtig støtte for danskheden i Flensborg.

En folkeforsamling d. 11. og 12. Marts i København under ledelse af den danske konge Frederik VII var starten til de stadig voldsommere stridigheder. Man besluttede at binde hertugdømmet Slesvig til den danske krone og at genoprette den gamle danske landegrænse ved Ejderen.

Allerede efter et par dage opstod de første modreaktioner blandt de tyske rækker I begge hertugdømmer, og en delegation rejste til København, for at præsentere en katalog af krav for kongen.

De vigtigste punkter var:

En fri forfatning for Slesvig og Holsten.

Indlemmelse af hertugdømmet Slesvig i det tyske forbund.

Almen folkeoprustning.

Presse-, forsamlings- og foreningsfrihed.

Med så kontrære indstillinger stod nu de to fronter overfor hinanden. En reaktion udeblev ikke. Tolv dage efter den københavnske beslutning dannedes Den 24. Marts i Kiel en tysksindet provisorisk regering for Slesvig og Holsten. Flensborg bekræftede denne regering i håb om, derved at undgå oprør og kampe.

Preussen erklærede, at ville beskytte begge hertugdømmernes rettigheder. Der blev nu oprustet på begge sider.

I tiden fra den 9.04. samme år og til Dez. 1863 fulgte forskellige slag, hvorved Dels de nordiske og dels de preussisk-østrigske tropper løb med sejren, de SHske tropper fik i reglen på grund af deres dårlige organisation på hatten.

For Flensborg var det en meget ubestandig og hård tid.

Den, der sad ved roret, sagde i reglen modstanderens politikere, kirkemænd og funktionærer op, og beklædte posterne med personer fra sine egne rækker. Således var den politiske stemning i Flensborg lig en fane i vinden.

Under det næstsidste slag, det var slaget ved Isted i Juli 1850, mødte de SHske Tropper de danske, og fik igen på ørene.

De følgende 13 år indtil Desember 1863 var hertugdømmet Slesvig under dansk Herredømme, og Flensborg var i den tid landsdelens hovedstad med den slesvigske stænderforsamling som regering. Hovedproblemet i stænderforsamlingen var, at det tysksindede SH-parti havde majoriteten.

Således var forsamlingerne vedr. de nationale spørgsmål et huggen og stikken. Et af hovedemnerne, man skændtes om, var spørgsmålet om sproget.

Selvom interessen for kirkelivet i Flensborg sank p. gr. af de politisk/nationale Hændelser, og selvom kirkesproget i de tre bykirker var tysk, (fra 1861 havde man lov til at konfirmere på dansk), blev f. eks. Den flensborgske provst og hovedprædikant i St. Johannis Vollquardts, præst Valentiner fra St. Marien og præst Lorenzen fra Adelby sagt op, fordi de udtalte sig for den SHske sag. Desuden blev de flensborgske kirkers begravelsesmåder kritiseret.

Dengang benyttede man stadig begrebet skolelig, et begreb fra den tid, da man sendte eleverne til begravelsen, for at synge de døde hen.

Således fandtes der et helt skolelig 1. Klasse, samt 2.klasse, et halvt skolelig, et aftenslig og et fattiglig.

Ved hvert dødsfald var det præstens opgave at handle vedr. umagen, dagstid og pris.

Men der skete dog også positive ting i denne periode, skolevæsenet begyndte at gro i såvel det danske som i det tyske område.

I St. Johannis opstod den første Löhmannskole, hvor i dag håndværksskammeret befinder sig.

Politisk var dog alting gået i stå, Danmark holdt fast ved sin Ejderpolitik, og SH Prøvede stadigvæk på at indlægge Slesvig i det tyske forbund. Desuden kunne man ikke blive enig om, om Flensborg hørte til Danmark eller til SH.

I Februar 1864 traf de danske tropper på en overmægtig preussisk-østrigsk arme, og blev slået i slaget ved Dybbøl.

Derved tabte Flensborg sin 500 år gamle forbindelse til den danske krone.

Det var lykkedes for Bismarck at bringe de to hertugdømmer under Preussen, Flensborg var nu en preussisk by, og fra 1871 hørte det til det tyske keiserige.

Flensborg deltes nu i tre politisk-nationale interesseområder, for ikke at sige Partier, disse var:

de danske,

de Augustenborgske, (liberale, tyske og undertiden danske),

de nationale (tysk sindede SHere, Römerkredsen).

I 1870 blev Flensborg velsignet med to politikere, en tysk og en dansk, som Begge to ikke kun var sande kraftværker, men som også struttede af innovative Ideer. Hver især knoklede de på at få deres side og Flensborg i særdeleshed til at blomstre.

Det var den tyske borgmester Toosbüy og den danske politiker Gustav Johansen.

To hændelser kom dem derved i møde:

1. Hele Flensborgs borgerskab dannede en fælles front af antipati mod Preussen, p. gr. af nye og for høje skatter.
2. Der opstod en ny sammenslutning af flensborgske købmænd og det nye dansk/tyske byråd.

Ved dette forbund opstod bl.a. det flensborgske dampskibsselskab, værftet, aktiebryggeriet,privatbanken osv. Altsammen ledet af danskere og tyskere. Jernbanenettet blev udbygget.Arbejdere dannede kreditforeningen,som blev til Håndværkerforeningen og sluttelig til håndværkskammeret.

I 1874 blev nord- og syd St. Jürgen indoptaget i Flensborg by. I denne tid Opstod der ikke blot 40 nye gader, vigtige almennyttige virksomheder som f.eks. rensningsanlægget, otte nye skolebygninger og en ny fattiglov for Flensborg, i perioden 1900-1910 blev der bygget tre nye kirker i nygotisk stil, det var vores nabokirke St. Jürgen, den katolske Marie kirke „schmerzhaftes Mutter“ og St. Petri kirken.

Der var mange steder, de flenborgske borgere havde, for at dyrke deres fritid, badestrandene i Solitüde og Ostseebad, at stå på skøjter om vinteren på møllesøerne i St. Johannis, at spadsere i St. Maries lund, at forlyste sig i St. Nikolais Sanssouci på den friesiske bjerg eller at spille billard i St. Jürgens Pilkentafel.

Selvom tiden mellem 1864 og den første verdenskrig var fyldt med kamp og stridigheder, havde man i St. Johannis alligevel mod på at bygge videre på kirken. Kirkelemmer stiftede en fond, hvori der efterhånden var så mange penge,

at man havde råd til at forstørre kirkevinduerne. Derved blev kvindedøren ombygget til et vindue. Det skete i 1910, under denne byggefase opdagede en kunsthåndværker ved navn Aug. Wilkens de gamle kalkmalerier, og med en utrolig tålmodighed fjernede han sagkyndigt syv lag kalk og genoprettede hvælvningernes udseende, som de er i dag. Malerierne bliver siden dengang restaureret, dvs. renses, hvert 30. år.

I perioden fra den første verdenskrig og til 1928 blev vi i St. Johannis desværre nødt til at acceptere graverende og efter min mening ret uheldige forandringer. Under første verdenskrig tog man vores mellemste og mindste klokke (døbeklokken) til krigsformål. I perioden 1920-28 blev møllestrømmen kanaliseret og tvunget in under jorden, møllesøerne blev „jordet“, samtidig blev banegårdsbakken ophobet og den nye banegård bygget samtidig med det tyske hus.

Det sidste kapitel i mit foredrag præsenterer to præster, vidt forskellige, ja, direkte modsætninger, men som begge har skrevet historie i St. Johannis. Friedrich Andersen og Holger Hoffmann.

Med pastor Friedrich Andersen åbner vi det mørkeste kapitel i vor kirkes historie.

Andersen blev i 1900 hovedpræst i St. Johannis. I de første år kæmpede han mange indre kampe, for at finde sit eget teologiske ståsted, nåede så efterhånden derhen, fuldstændig at ignorere det gamle testamente og møde alt det, der berørte jødedommen med en indædt foragt.

Allerede i 1907 udkom hans første bog „Anticlericus“, med undertitlen den kristne religion uden jødiske eller klerikale tilsløringer.

Det var ikke kun hans kolleger, der protesterede, gang på gang blev han citeret foran det kgl. konsistorie i Kiel, men lige lidt hjalp det, både hans efterfølgende skrifter, men også hans prædikener blev mere og mere tysk-nationale og antisemitiske.

Der fortælles om Andersen, engang, da han stod på prædikestolen og havde fat på Jesu lignelse om den rige og Lazarus, der jo endte med, at efter de begge døde kom den rige til at lide, mens Lazarus havde det godt i Abrahams skød, var Andersens kommentar:

Hellere vil jeg sidde blandt de gamle kæmper i Valhal end at ligge i skødet på en stinkende kameldriver!

Inden nationalsocialismen overtog magten i Tyskland, var Andersen allerede p. gr. af sine skrifter kendt i alle tysktalende lande.

Det forundres ikke, at han blev medlem af NSDAP og tillod sig både at prædike i NS-uniform, men også at hænge hagekorsflag ud fra kirketårnet.

Det fortælles, at Heydrich, en af de værste naziforbrydere, dengang han var kadet på marineskolen i Mørvig, mange aftener sad i Andersens præstegård ved siden af kirken og øvede på sin violin.

Mens teologer og præster fra den bekendende kirke, der, som bekendt, lænede sig op imod nazi-Tyskland, led og blev dræbt i koncentrationslejre, f. eks.

Dietrich Bonhoeffer eller pastor Martin Niemöller, fortsatte Andersen med sin nazi-demagogi og antisemitisme indtil han døde i år 1940, selvfølgelig kom Rigsbiskop Möller fra Berlin for at holde gravtalen.

Gud ske lov, havde vi ikke flere præster af Andersens slags i St. Johannis.

Holger Hoffmann flygtede som dreng sammen med sin mor fra Kystrin i Pommern. De måtte til dels igennem livsfarlige situationer, som f.eks. russernes bombardering af en banegård, de lige var nået til, inden de nåede Flensborg. Efter skolegang og teologistudie blev Holger Hoffmann i 1962 hovedpræst i St. Johannis, hvor han blev vores præst i 37 år!

Det var flere af hans medstuderende, der næsten på samme tid blev præster i Flensborg.

Den første fællesaktion de unge præster foretog sig var, at fjerne alle krigsmindesmærker ud af kirkerne.

Det kom til en proteststorm i den tyske evangeliske kirke, og der råbtes:“ De røde stormer prædikestolene .“

Holger Hoffmann havde nu for øje, at bygge om på kirken i en større målestok, idet han mente, denne kirke er oprindelig en romansk kirke i al sin enkelthed, sådan burde den , så vidt muligt, komme til at se ud igen.

Han var af ihærdig natur, og i 1969 fik han tilladelse og tilskud fra kirkeamtet i Kiel, til at foretage denne store ombygning.

På det tidspunkt var St. Johanniskirkens indre, såvel vægge, vinduer og inventar en blanding af de forskellige århundreders stile og epoker.

Alt det lavede Holger om på, og yderligere lod han gulvet sænke 30cm, og kalkstenplader fra Øland blev vores nye kirkegulv. Der blev støbt et alterbord så han ikke behøvede at stå så langt væk fra menigheden, desuden blev den nye hovedindgang bygget.

Men det , Holger Hoffmann var mest kendt for, var alle de institutioner indenfor St. Johannis menighed, som han, i løbet af hans tid som præst, startede op.

Det var bl.a. en børnehave, menighedssygepleje,hjælp for stofmisbrugere, ungdomsarbejde med rejser til Danmark, Norge og Sverige om sommeren, Jazz- og Rockkoncerter med religiøst indhold, for blot at nævne nogle.

I 1997 gik Holger i pension, desværre allerede et år senere kaldte Gud ham til sig, fred være med ham!!

Holger Hoffmanns efterfølgere er to kvindelige præster, dér for nemhedens skyld begge hedder Regina, og som begge kom med mange nye ideer i en tid, der, præget af en vanskelig økonomisk situation, ikke gør det let for kirken at overleve.

Men,bl. a. takket være vore to præster, er St. Johannis i dag stadigvæk den ældgamle kirke, der p.gr. af sin innovative ånd altid hører til de unge og aktive menigheder.

